

L’estat actual de l’ensenyament de la Història de Catalunya a Secundària

Autor: Anna Tarrés Farrés
Data de publicació: 14-08-2023

L’arqueòloga i professora d’Història Anna Tarrés i Farrés ens proposa una aproximació a les problemàtiques habituals de l’ensenyament de la Història de Catalunya a l’Educació Secundària i a la manera d’encarar-les. Us oferim aquest text, que resumeix molt bé la ponència que va presentar a la 10a Universitat Nova Història.

Des de fa onze o dotze anys que treballo en escoles i instituts on es fa ESO i, sovint, Batxillerat. He treballat tant en concertades, primer, com, des de fa set anys, a la pública. No és pas gaire diferent. En aquest període, he treballat amb tres ordres curriculars diferents, però, en essència, el que canvia més és com en diuen de cada part de la programació a les diverses lleis establertes a cada lloc, i com n'enfoquen les prioritats. El que cal fer és adaptar el que convé ensenyar a Catalunya a la nova nomenclatura i ser conscients de les prioritats dels coneixements i habilitats que convenen a Catalunya. Si ningú no fa l'esforç de pensar-hi, el que impera és la llei del més fort, el se-me'n-fotisme i el campi qui pugui.

Per començar, cal entendre que, per ensenyar qualsevol ciència, el primordial és saber-ne prou. Només des de la confiança en els propis coneixements es pot idear com encarar els temes —al nou currículum de la CAC ara en diuen “sabers”—, per poder-los ensenyar als alumnes. Tinguin l’edat que tinguin.

Aquesta primera part, la centraré a tractar algunes de les problemàtiques generals que ens trobem:

Els problemes de formació dels professors i l’organització política de l’ensenyament per a l’anul·lació de la llibertat de càtedra, és a dir, la llibertat d’expressió.
La situació d’anorreament de la catalanitat i, per tant, de la situació lingüística a la qual ens trobem abocats.

La submissió a les polítiques estatals i europees dels currículums a Catalunya.
La manca de possibilitats d'integració dels alumnes estrangers per culpa de la situació de supeditació dels catalans.
I la infantilització dels adolescents, que acaba permetent l'acceptació del supremacisme d'alumnes i pares que van exercint de colons a Catalunya.

I, a la segona part, continuant amb tot plegat, intentaré que s'entengui com això afecta a la percepció que ensenyar la Història de Catalunya és molt difícil, o que no es poden mostrar mapes de tota la nació, cosa que no es correspon ni amb la llei ni amb l'ordre curricular.

Un dels primers problemes amb què ens trobem en l'ensenyament de la Història, però també de la majoria de matèries, és que les han d'impartir professors que sovint tenen un coneixement tangencial dels temes, tant per la mala formació universitària (en el cas de la carrera d'Història és força evident), com perquè són d'altres disciplines. En el cas de la Història, a més, la tenim integrada dins una assignatura a Secundària/col·legi obligatori 3r i 4t cicle, que es diu Ciències Socials o Geografia i Història (depenent de la zona) i la poden impartir tant historiadors com geògrafs o historiadors de l'Art, com gent que ha fet Sociologia, Humanitats, Polítiques, etc.[1]. Això passa amb moltes disciplines i fa encarcarar el què i com s'ensenya. Fa dependre el professor llec d'un llibre o programació molt estipulada, per no se sap ben bé qui, perquè la programació (com s'ensenya i què es prioritza) és, segons la llei, responsabilitat del professor[2]. A Batxillerat, hi ha dues assignatures: Història del món contemporani i Història d'Espanya (a la Catalunya sota ocupació castellana). També Història de l'art, que a l'Estat francès es fa ja a Secundària obligatòria com a assignatura a part. Per això depèn molt de qui acaba assignat a cada institut i, després, a qui li encarreguen de portar l'assignatura, que es faci d'una manera o d'una altra dins el departament de Geografia i Història, o àmbit que és més ampli (on pots anar a parar amb els professors d'Educació Física, Religió, Visual i Plàstica, etc.). Encara més des del decret d'autonomia de centres i el decret de plantilles pel qual les direccions poden triar exactament a qui li concedeixen la plaça, sense dependre de la posició a la borsa docent, en el cas d'interins[3]. Tot plegat comporta, per desistiment, una llibertat de càtedra[4] molt més pansida si no es treballa des d'una formació i una consciència plenes.

Hem de pensar que, a tot plegat, s'hi afegeix l'actual situació d'anorreament de la catalanitat als instituts, amb els suposats beneficis del plurilingüisme[5] que van servir per trencar amb la idea d'immersió, que no va passar d'idea perquè no fou pas una realitat, al Principat. Si un institut no demana la immersió en el seu Pla Lingüístic de Centre (PLC), el plurilingüisme, o multilingüisme, obre la porta a fer assignatures no estrictament lingüístiques en castellà i anglès (bàsicament) arreu de Catalunya, francès, i prou, a la Catalunya Nord, on diverses sentències prohibeixen explícitament a les comunes on hi ha escola o institut públic subvencionar escoles on es faci en català la major part de l'ensenyament. Per això, et pots trobar l'exigència de fer Història en anglès o que molts professors que exerceixen de colons ho facin en castellà sense tenir, legislativament parlant, cap mecanisme per evitar-ho, tot i que tampoc no s'ha volgut evitar mai, ja que, políticament, Inspecció té ordres d'inhibir-se d'actuar en certs casos.

Aquest tractament de la Història com si qualsevol la pogués explicar ve del fet de creure que és un extra, o que val més passar-hi per sobre perquè se n'ha de parlar, però només superficialment i homogèniament; és a dir, amb el mínim que indiqui el poder. Això permet que l'Estat, ocupants i col·laboracionistes puguin intervenir molt més en què s'explica i com, sobretot si el professor no té una formació i consciència prou clares del que cal explicar en Història a Catalunya, o que cal explicar Història de Catalunya. I això passa a tot arreu, es depengui d'una o altra Generalitat o Consell, hi hagi una llei o una altra. De fet, molts dels canvis en les lleis d'educació/ensenyament o currículums vénen de la reestructuració de les polítiques sobre l'ensenyament supeditat a l'economia i marcat per la UE[6]. Recordem el Pla Bolonya a la Universitat? Aquesta reforma ja va aprofundir en la mala formació en moltes disciplines, Pedagogia i Magisteri incloses, que fa que actualment el nivell de mestres i professors sigui sovint més baix. Des de fa uns anys, s'hi han afegit els treballs per projectes multidisciplinars, aplicats acríticament aquí, i més recentment l'aplicació dels ODS (Objectius de Desenvolupament Sostenible) de l'Agenda 2030 de l'ONU[7]. Els coneixements als quals es dona valor són molt restringits, bàsicament per a l'assoliment d'unes tècniques més que no pas una formació completa, i segons demanda de les empreses. No es potencia una formació de qualitat per a fomentar la cultura general (aquí catalana), sinó que cal instruir per a l'obediència i la tècnica necessàries per a l'economia. Amb els projectes s'aconsegueix homogeneïtzar els coneixements mínims a la baixa, ja que sovint es treballa a partir del nivell més baix per poder fer grups de treball cooperatiu heterogenis com marquen les formacions dels instituts de Ciències de l'Educació a Catalunya. Una altra cosa és com s'aplica tot plegat. No és el mateix a Alemanya, centre del capitalisme amb necessitat de treballadors altament qualificats i dissenyadors; que a una Itàlia que forma part de l'extraradi capitalista on no els calen certes formacions tècniques als treballadors majoritàriament de serveis turístics, però en ser un estat hi poden acomplir-se uns mínims de cultura nacional. Tot i les diferències, encara s'assemblen menys a un país ocupat per l'Estat castellà i francès com Catalunya, desindustrialitzat i desnaturalitzat. És a dir, amb lleis pràcticament calcades es fan polítiques d'ensenyament diferents. Si s'entén això, es van entenent certes polítiques dels col·laboracionistes que hi ha a les institucions a Catalunya.

Tot plegat també ens serveix per entendre que sense estat no s'ha pogut assimilar un seguit de gent feta arribar, des de la metròpoli, o des de les colònies del capitalisme, per colonitzar, ocupar demogràficament, Catalunya[8]. S'entén que costa molt més parlar de la Història del país amb gent externa a la cultura catalana i, en general, desarrelada i altament alienada respecte Catalunya i la seva cultura, sovint respecte qualsevol cultura. Molts professors assumeixen que, per evitar el conflicte amb alumnes adolescents (nois) i pares (adults), s'han de tocar els temes molt superficialment, sense concretar, sense posar per davant d'exemple històric la nació catalana i les coses que han passat al territori on viuen com, d'altra banda, explicita el currículum actual que s'han de fer. Sense unes polítiques clarament catalanes d'integració dels nouvinguts en la catalanitat, tothom va creient que no es pot parlar de la Història de la Catalunya sencera, i es creu que és gairebé il·legal posar-ne el mapa. I això només aprofundeix el trencament amb un imaginari col·lectiu propi per passar a creure's el de l'ocupant, que és qui monopolitza i organitza la integració a la societat dels qui arriben, vinguin d'on vinguin, i les polítiques d'ensenyament.

Un altre tema que afecta tot el sistema educatiu és la infantilització dels adolescents[9]. En comptes d'acceptar que són nois i noies que prenen les seves decisions encara que sigui per simple instint, fins i tot tenint mancances de coneixement, se'ls considera constantment nens, infants grossos, sense responsabilitat sobre els seus actes, innocents perpetus. Com que no se'ls pot considerar responsables de res i se'ls determina com a infants, se'ls ha de protegir de certs coneixements massa crus, els quals són determinats pel context d'ocupació, i, en canvi, se'ls infla de prejudicis i dogmes, sovint tan punyents, o més, que creen moltes barreres en contra del coneixement, sobretot del coneixement científic. Això fa que en molts alumnes es barregi cert analfabetisme: molt pocs saben llegir més enllà de descodificar i arribar a entendre unes instruccions bàsiques (s'ha arribat a dir que hi ha un 33% de dislèxia en entrar a Secundària, 1/3 dels alumnes, per amagar que no s'ensenya a llegir correctament), amb una apologia de la ignorància d'allò més atrevida. Ignorància volguda, que, com menys catalans, i sobretot catalans conscients hi ha a les aules, més et poden proferir càntics franquistes que els arriben des de casa i des de programes d'internet permesos i promocionats, però que suposadament no pots tractar des de l'ensenyament de la Història a classe perquè tothom considera tabú parlar de la repressió contra la nació catalana per part de l'imperialisme castellà i francès. Tot afegint-s'hi els tòpics pels quals els catalans som una suposada barreja de cultures superior moralment. Això sí, mentre duri la nostra dissolució.

Com es pot explicar la Història de Catalunya a Secundària amb les lleis i currículums[10] per competències actuals

Si ens mirem les lleis i currículums d'ensenyament actuals, veurem com els temes de Ciències Socials i Història s'han anat diluint en sabers més generals i competències cada vegada més àmplies i s'hi han afegit tot d'ODS que, de fet, repliquen algunes de les coses que s'havien treballat a Ciutadania o Cultura i Valors ètics que han passat a millor vida. Això no representa cap problema al professor per fer el que feia fins ara més enllà d'haver d'adaptar-ho a la nova nomenclatura o format. Aquest format, graelles per a la programació de les situacions d'aprenentatge (abans dites unitats didàctiques), de fet, és més orientatiu que no normatiu.

Com sempre, però, es va treure la llei i el nou currículum a la CAC i tot seguit van aparèixer els cursos per aplicar-lo de fundacions privades, instituts de ciències de l'educació (molt innovadors des de la teoria) i, un xic més tard, de sindicats que són els que han anat difonent el model que els convé. És a dir, si ens trobem amb un professor que no té clar què cal fer, o està mal format, i vol caure bé a Direcció, aplicarà la interpretació que fan del currículum unes fundacions i col·lectius polítics concrets. En canvi, si es mira una mica perquè es vol poder ensenyar la Història com cal, s'haurà d'adaptar la programació a la nova nomenclatura. Si es respectés la llibertat de càtedra, no es passaria cap pena. Però, en general, es vol que el professor sigui un aplicador de novetats suposadament pedagògiques, però el que fan és mirar de pressionar perquè es redueixi l'ensenyament de la Història. Es faran menys hores perquè s'han, més o menys, reduït per crear el gruix d'hores de gestió autònoma, per integrar-les en projectes multidisciplinars. Aquestes noves metodologies, projectes globalitzats, o cooperatius, o treball globalitzat obliguen a treballar o coordinar-se amb professors d'altres matèries que tenen unes altres prioritats o també amb codocències amb companys de departament que sovint no tenen la formació adequada. Tot plegat acaba en la creació d'alguna maqueta o es parlarà de detalls sense sentit teòric on emmarcar-los perquè aprofiti als alumnes. Alumnes que, com hem dit, sovint els costa llegir i vénen ja marcats per tot de mancances des de Primària. En aquests casos, cal fer el cor fort i no sotmetre's a tot plegat tant com es pugui.

D'aquestes hores per fer projectes que treuran de cada matèria, gairebé a tots els instituts per consignes polítiques, el currículum diu:

«Els centres poden establir agrupacions en àmbits a qualsevol curs de l'etapa. A més, disposen d'unes hores de gestió autònoma per desenvolupar el seu projecte educatiu pel que fa al desenvolupament dels projectes globalitzadors de

caràcter transversal, a la resolució de problemàtiques curriculars derivades del seu entorn o a l'aprofundiment de les diferents matèries. Aquells centres on no hi ha alumnat que cursi la matèria de religió, poden optar per incorporar la dedicació horària d'aquesta matèria a les hores de gestió autònoma».

Però en els cursos afirmen[11] que la llei diu:

Què s'ha de fer en aquestes hores de gestió autònoma?

Doncs el decret diu que cal fer projectes globalitzats. Així doncs, cada centre decidirà com s'organitza:

Fent les hores que corresponen setmanalment o bé agrupant-les com el centre consideri, per exemple, amb setmanes temàtiques o setmanes de projectes interdisciplinars...

Ara bé, el decret explica que, en el cas de centres adscrits a programes d'innovació pedagògica dels reconeguts pel Departament, aquests ja es considera que cobreixen les hores de gestió autònomes i no cal que es faci res més.

Així, doncs, si no ens llegim el currículum i fem el que ens manen des de cursets i direccions, el que passarà és que farem, sense que calgui, una hora menys de cada matèria a la setmana, a la CAC, o perdrem una setmana i mitja per fer "projectes" cada trimestre per manament de les direccions.

Per entendre més bé quin problema pot suposar cal que pensem que el temari d'història que el currículum indica que s'ha de fer entre els quatre cursos d'ESO a l'Estat espanyol, o als 2 cicles (4 anys) de col·legi a l'Estat francès, inclou des de l'origen de l'Univers fins a l'actualitat mentre es compaginen amb qüestions més geogràfiques i institucionals. Així, doncs, si es vol explicar bé la Història, cal organitzar tot el temari en funció de l'eix històric. Cal prioritzar. Si a Ciències Naturals ja parlen de l'Univers i dels fenòmens interns i externs de la Terra i les diferents capes de l'atmosfera i la meteorologia, a Ciències Socials no cal repetir-ho i és millor aprofundir en la part geogràfica que ens interessi per parlar de la Història.

També se solen duplicar o triplicar, amb les matèries de Ciències Naturals i Tecnologia, els temes que ara inclouen els ODS sobre desenvolupament sostenible i gestió de recursos: riscos ambientals i renovables; espais urbanitzats i rurals i com afecten el medi; paisatges humanitzats i urbanització; etc. Són d'aquells temes amb els quals, si no ocupen gaires hores, es pot transigir a fer en els suposats projectes, tenint en compte que s'inflaran de prejudicis i no es fomentarà l'esperit crític, perquè la majoria de professors no el tenen, si no intervenim força en com explicar-ho i orientar-ho.

En el cas de les institucions actuals (UE, organització estatal, comunitats regionals etc.), és important parlar-ne un cop s'han treballat diversos temes d'Història perquè aleshores s'entenen molt millor. En aquests temes, no exclusivament, s'hi inclouen els ODS sobre Ciutadania i Drets Humans, també són molt susceptibles de ser tractats a través de certs clixés, a través de tallers subcontractats o de projectes multidisciplinars, que cal criticar. Sovint es feia entre segon i tercer, abans més a tercer, com sembla que ho volen fer ara a la CAC. Sobretot, s'ha de fer havent treballat els diferents tipus d'estats antics i com funcionaven: tiranies, monarquies, senats, democràcies, etc.; havent parlat de la formació de l'estat modern i d'institucions com l'Església, la Inquisició, la censura, la monarquia, la república, les corts, els tribuns de la plebs, la insaculació o el Consolat de Mar. És a dir, un cop els alumnes ja saben una mica d'Història per poder introduir l'esperit crític davant l'imperialisme actual i la superficialitat de creure que el control desenvolupat pels estats actuals sobre la població és pel seu bé quan sovint l'únic objectiu és la homogeneïtzació i l'espletació. També cal haver treballat el mapa de tot Catalunya: de relleu, hidrològic, demogràfic, comarcal, de l'imperi català, etc. perquè entenguin el temps històric i la mutabilitat de les organitzacions socials.

Pel que fa als temes directament d'Història, i per tant d'Història de Catalunya, els currículums estan força ben fets. A la Catalunya Nord, l'Estat francès, dóna uns paràmetres sobre la Història general, on l'exemple pot ser perfectament Catalunya, i en temps de cada rei o república, a partir dels quals es pot anar explicant què passa a la Història de Catalunya: època carolíngia, la Catalunya medieval en contraposició als reis francesos, les aliances etc. A la resta de Catalunya, amb el currículum actual, encara és més simple, perquè els temes/sabers que proposen són generalitats, amb l'apunt que s'ha de fer també de l'Estat castellà i de la comunitat autònoma que correspongui (és a dir, la regió catalana repartida per l'ocupant). Per tant, es pot explicar perfectament les generalitats històriques del moment que es treballa i anar a la Història que passa a tot Catalunya per concretar i aprofundir.

En aquest punt, els llibres i l'ambient general són el problema amb el qual ens trobarem. Els llibres perquè les editorials dominades per l'estat fan la seva proposta seguint uns paràmetres autonòmics i perquè en cert moment es van introduir als temes d'Història, o temes sencers, parts de la Història de Castella, que per a nosaltres no tenen sentit. Temes que, de fet, amb el nou currículum han mig desaparegut perquè no hi ha temes com els coneixíem, però han

quedat encastats als materials. Això fa que, si al departament de Geografia i Història han triat certs llibres per fer classe (sovint t'ho trobes triat), els alumnes i els seus pares reclamaran que es faci el llibre pagat. Una altra vegada es conculcarà la llibertat de càtedra tant per la imposició de materials com per les exigències dels pares que s'expressaran més o menys violentament perquè es faci el temari del llibre, que no pas del currículum que ni saben què diu. Passa amb temes fins i tot de relat científic: hi ha explicacions de la creació de les religions i fins i tot d'algun imperi tributari que semblen documents trets de pactes interconfessionals en comptes d'acadèmics. Per començar, entrant a explicar el cristianisme a part de les necessitats polítiques de Roma o parlant de l'aparició d'àngels i revelacions en la creació de l'imperi islàmic a través de la figura de Mahoma. Cosa que contradiu un altre cop el currículum on s'expressa, com és lògic, que s'ha d'explicar la Història com una ciència, que s'ha d'entendre la cronologia com una classificació i relativitzar-la amb d'altres cronologies, que s'ha de posar èmfasi en les estructures econòmiques i socials, que s'han de posar exemples propers que siguin significatius per als alumnes, que la lectura, i la llengua catalana, en general (com altres competències clau) s'han de treballar a totes les assignatures, que s'ha de fomentar l'esperit crític, etc.

Per tant, encara que amb el currículum, amb la llei a la mà, es pugui ensenyar perfectament Història de Catalunya, a la pràctica, encara més no tenint els materials adequats, tot són problemes per mantenir la classe en català i la creença que no se segueix el que diu l'estat. Així, si la Direcció, amb els pares i alumnes organitzats, que sempre són els mateixos, fan prou força, o el professor no cau bé, pot decidir acabar-ho amb expedients. Expedients que, amb la llei actual, no seran formalment perquè s'hagi explicat això o allò que es tombaria per la llibertat de càtedra o d'expressió que surt a les constitucions de l'estat. No seran per exigir als alumnes que parlin català perquè és la llengua que el currículum diu, encara a la Catalunya sota ocupació castellana, que és la base de l'ensenyament. L'expedient es formalitzarà amb un seguit de faltes que diran que has comès amb relats inventats pels alumnes o direccions que incompleixen el règim comú de la funció del professorat: diran que has insultat els alumnes, que no et coordines amb els companys com diu Direcció, que no has seguit certes ordres, etc. Ompliran fulls de mentides perquè no hi ha res a la llei que no permeti explicar Història de Catalunya, posar els mapes que els castellans i francesos tant odien i, a la Catalunya sota domini castellà, exigir les classes en català. Com que els pares que serien favorables a fer les coses com cal no estan organitzats ni per exigir que els seus fills rebin les classes en català a totes les assignatures, només es veurà el rebuig.

Els sindicats no serveixen per a res, ans al contrari. Entre els que recomanen que els greuges s'enviïn directament a inspecció, que té ordres polítiques de mantenir-ho tot com està i que més aviat reprimeix els professors catalans, com hem dit, i els que fan veure que obren seccions per abordar el problema, sabent que no es tractarà directament, com hem dit, i que només reclamen als partits del sistema que facin unes lleis impossibles per poder exigir el català a les aules quan, si no es va amb mala fe, ja se sap que, amb la llei actual i una altra posició política, ja es podria fer el mateix que ara es fa, però al revés i a favor nostre, que és aplicar les sancions previstes al Règim de funcions del professorat.

Es pot explicar perfectament la Història de Catalunya, tot i haver de tenir en compte les problemàtiques que deriven de la situació d'ocupació, i es podria elevar el nivell cultural del país seguint un bon programa de coneixements en clau catalana a totes les matèries. Però sense organització de l'ensenyament universitari per tenir uns professors i mestres ben formats i, bàsicament, sense una organització política nacionalista catalana potent, tot són problemes i reculades.

Anna Tarrés Farrés

NOTES:

[1] https://aplicacions.ensenyament.gencat.cat/pls/apex/f?p=2011014:19

[2] Cinquanta-cinc ter. Es modifica l'apartat 1, lletres a) i g), de l'article 91, que queda redactat en els termes següents: «1. Les funcions del professorat són, entre d'altres, les següents: a) La programació i l'ensenyament de les àrees, matèries, mòduls o àmbits curriculars que tinguin encomanats.» Llei orgànica 3/2020, de 29 de desembre, per la qual es modifica la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

[3] DECRET 102/2010, de 3 d'agost, d'autonomia dels centres educatius. I Decret 39/2014, de 25 de març, pel qual es regulen els procediments per definir el perfil i la provisió dels llocs de treball docents.

[4] Llibertat d'un professor de dur a terme la funció docent amb la màxima independència de criteri i expressió científics, amb el límit del dret de l'alumne a ser informat amb rigor científic sobre aquelles tesis o teories que el professor declari no compartir. TermCat Educació. I Constitutció de 1978 dins la llibertat d'expressió a l'article 20. 1. c) amb l'afegitó del 20. 2. "L'exercici d'aquests drets no pot ser restringit per mitjà de cap tipus de censura prèvia."

[5] https://xtec.gencat.cat/ca/projectes/plurilinguisme/sobre/
14 LEGISLACIÓ LINGÜÍSTICA VOLUM II ENSENYAMENT. Eines. Institut d'Estudis Autonòmics. 1a edició: 26 d'abril de 2023. GOIB. Conselleria de presidència, funció pública i igualtat.
LLEI 4/2018, de 21 de febrer, de la Generalitat, per la qual es regula i promou el plurilingüisme en el sistema educatiu valencià. [2018/1773] i https://ceice.gva.es/va/web/dgplgm
De l'Estat francès i les llengües regionals limitades a la privada o al biligüisme preponderantment francès a la pública: https://www.legifrance.gouv.fr/cons/id/CONSTEXT000043596387?init=true&page=1&query=enseigner+les+langues+r%C3%A9gionales+&searchField=ALL&tab_selection=all

[6] Strasbourg, 20.11.2012 COM(2012) 669 final. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes.

[7] https://www.sostenible.cat/sites/sostenible.cat/files/public/ documents_21_resolucio_nnuu_agenda_2030.pdf

[8] https://educacio.gencat.cat/ca/departament/estadistiques/estadistiques-ensenyament/curs-actual/
https://pegv.gva.es/va/temas/sociedad/educacion/estadisticadelasensenanzasnouniversitarias
https://ibestat.caib.es/ibestat/page?&p=px_tablas&nodeId=b495e686-d6ff-456e-96f4-2b811ec96645&path=societat%2Feducacio%2Fensenyament-no-universitari&lang=ca

[9] Curs FUMH EE-Implementació del Nou Currículum a l'aula especifiquen que: "Cal dir, doncs, que és un reconeixement a l'etapa d'Ed. Infantil. Fa anys, a les escoles d'infantil i primària es treballava d'una manera molt globalitzadora a infantil (3-6 anys), a cicle inicial se seguia una metodologia força globalitzadora encara, i a partir de tercer, cada vegada es globalitzava menys, amb la intenció d'apropar l'alumnat a la metodologia dels instituts. Doncs bé, aquesta normativa arriba amb la intenció que sigui totalment al revés: la metodologia dels 0 als 6 anys es dilata fins als 16."

[10] https://projectes.xtec.cat/nou-curriculum/educacio-basica/decret-educacio-basica/ amb la Llei educació de la CAC: Llei orgànica 3/2020, del 29 de desembre i Reial decret 157/2022, d'1 de març i Reial decret 217/2022, de 29 de març. S'establei el DECRET 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació bàsica.

LOMCE al PV: https://ceice.gva.es/va/web/ordenacion-academica/curriculo-eso-bachillerato-por-materias/-/documentos/eaWDKFxNg2Dz/folder/162655319
LOMCE a les IB: https://intranet.caib.es/sites/curriculums/ca/eso/
A la Catalunya Nord: https://www.education.gouv.fr/les-programmes-du-college-3203 i https:// eduscol.education.fr/87/j-enseigne-au-cycle-3 (també cycle-4)

[11] Curs FUMH EE-Implementació del Nou Currículum a l'aula.